

Gyermekeink érdeklődése

AZ ISKOLA társadalmi feladatainak megváltozása, az az igény, hogy az iskola ne csak tanulásra (munkára), hanem a pihenésre és az értelmes szórakozásra is tanítsa meg a tanulókat, központi pedagógiai problémává tette a gyermekek *szabad idejét*, és ennek legfontosabb tartalmi összetevőjét: az *érdeklődést* [1]. Az érdeklődés a személyiség *pszichikus szerkezetének* egyik fontos tényezője [2], amely az emberek

- gondolatait, érzelmeit és akaratát egy személyre vagy dologra irányítja (felismeri, hogy szükségletei, érdekei hozzá kapcsolódnak),
- figyelmét, gondolkodását, szándékait, törekvéseit arra összpontosítja,
- cselekvéseit pedig aktivizálja [3].

Az érdeklődés kifejezi annak felismerését, hogy a személy, a dolog vagy cselekvés, amelyre irányul, az ember számára *fontos, jelentős, értéket* hordoz. Nem véletlen, hogy a pedagógiai pszichológiai munkák az érdeklődést a világnézet mellé állítják, hasonlattal élve benne látják a meggyőződésekhöz vezető út kapuját, a világnézet kialakulásának alapfeltételét [4].

Az érdeklődésekre vonatkozó nézetek közül iskoláink gyakorlatában megfogalmazatlanul megtalálhatjuk az *amerikai pedagógia* felfogását. Eszerint: az érdeklődés spontánul bontakozik ki, spontán fejlődés eredménye. Éppen ezért a pedagógusra nem is hárulhat más, minthogy *teret* teremtsen szabad kibontakozásához, és semmiféle tudatos beavatkozással ne szabjon gátat érvényesülésének. Tapasztalataink szerint ott, ahol ez az elmélet irányítja a munkát, kettős tendenciának lehetünk tanúi:

- a „szabadság” biztosította lehetőségekkel remekül élnek azok a gyerekek, akik odahaza is *liberális kis- vagy nagypolgári* nevelésben részesülnek (mindkét helyen azt tehetik, amit akarnak, megvalósíthatják a polgári anarchia számukra kedvező légkörét),
- a *fizikai dolgozók* (munkások, mezőgazdasági dolgozók) gyermekei beszűkülnek otthonról hozott érdeklődési körükbe, tehát a megkövetelhető pedagógiai segítség helyett gátakat állít fejlődésük elé,
- a *bátrányos helyzetű*, veszélyeztetett stb. gyermekeket pedig végképp a perifériára szorítja,
- végül mindazok, akik otthon *pozitív családi nevelő hatások* között nevelkednek, üres időtöltést látnak ezekben a foglalkozásokban, esetenként pedig vagy az első (anarchia), vagy a második (periféria) csoporthoz kapcsolódnak.

Több alsó tagozatos 4. osztályban végeztem felmérést ezzel kapcsolatban, ezek a következő képet tárták elém:

Kérdés: Mivel foglalkozol legszívesebben, ha szabad időd van?

Foglalkozások	Az 1.	2.	3.	4. csoportból
10-12	6	-	-	1
6-10	4	-	-	3
3- 5	12	5	7	9
2- 3	-	16	3	11
1 félét jelölt meg	-	7	9	-

Még tanulságosabb, hogy az 1. csoport választásai között: uszodába, színházba, moziba megyek, olvasok; a 2. csoportban édesapámnak, anyámnak segítek, sétálok, moziba megyek, a 3. csoportban sétálok, járkálok, játszom, a 4. csoportban pedig a szülőkkel együtt szervezett foglalkozások uralkodtak. Érdeemes megjegyezni, hogy *spontánul* egyikük sem gondolt az iskolára a szabad idővel kapcsolatban.

Még rosszabb, kedvezőtlenebb képet kaptam, amikor vizsgálódásom az iskolán belüli szabad időre irányult, a kapott válaszok hihetetlenül szegényes fantáziáról tanúskodtak, s most már nemcsak az ilyen szempontból érdekes 4. osztályosok, de a felső tagozatosok is igen szűk körben rekedtek meg. Pl. az egyik osztály rajzban felelt arra a kérdésre: Mit szeretnél csinálni a jövő héten a szabad időben (napközis foglalkozásra vonatkozott)? A feleletek 90%-a a bábózást választotta, azt rajzolta le. Meg kell jegyezni, hogy a kérdés feltevése előtt bábózással foglalkoztak a gyerekek, ezért tapadt ehhez a képzeletük.

GYAKRAN tapasztalhatjuk, hogy olyan igényeket támasztunk a gyerekekkel szemben, amelyeknek a felnőttek közül is csak kevesen képesek megfelelni. Legyen minden ember külön ember, mint amilyen apja volt – a reformkor költőjének kívánsága szerint. A nevelésben, tanár és diák kapcsolatában ez azonban csak akkor képzelhető el, ha a nevelő is tervszerűen törekszik önmaga tökéletesítésére. Felnőttek és gyermekek érdeklődését vizsgálva különböző típusokat találunk, így pl.:

a) Vannak, akiket *minden* érdekel (ezekből lesznek a felszínes, igazán semmihez sem értő emberek).

b) Vannak, akiknek *szilárd, meghatározott irányú* érdeklődésük van (politikai, humán, természettudományi, technikai, műszaki stb.). Ezek is a szakbarbárságtól az elmélyült érdeklődésen át a szenvedélyes hobbyig helyezkednek el a skálán.

c) S vannak, akiket tulajdonképpen *semmi* sem érdekel igazán, ezért bármibe *belekezdének*, nem viszik végig, abbahagyják valami más érdekében, *kapkodnak* stb. [5]

A modelláló és modellált viszonyában természetes, hogy környezeti hatásokra csirájukban ugyanezeket a típusokat a gyerekek között is megtaláljuk. Veszélyes, ha valamelyik pedagógus maga szoktatja kapkodáshoz, áltevékenységhez a gyerekeket azzal, hogy teljesen magukra, saját „érdeklődésük” vezérlésére hagyja őket. Ezzel szemben „... a nevelő cselekvésre alapuló és arra irányuló *követelése* a tanulók *közösségi* tevékenységében az egyes tanulók cselekvő, megismerő és figyelő tevékenységét hozzák mozgásba. Ez utóbbiak eredményeként a tanulók személyiségében készségek, ismeretek és bizonyos irányú *érdeklődések* alakulnak ki” [6]. A két nézet között lényeges különbség, hogy a nevelés két pólusa: a nevelő és a gyermek közé a szocialista pedagógia *nem tesz egyenlőségjelet*. Makarenko szerint a nevelés megfordíthatatlan folyamat, amelyben *mindig* a nevelő nevel. Mégpedig: *a nevelő mindig* nevel, tehát azzal, amit mond, amit tesz, ahogy él, ahogy viselkedik. Az indirekt nevelés sajátos követelménye, hogy benne

- a *gyermek számára* sok minden *spontánnak*, véletlenszerűnek tűnik,
- ami a *pedagógus számára* csak *tudatos és tervszerű* lehet.

Azért indirekt ez a nevelés, mert a pedagógus *nem közli* a szándékát a gyerekekkel, de konkrét lehetőséget teremt számukra, hogy tervszerűen szervezett alternatívák közül saját szándékaik szerint választhassanak. Pl. nem csinálhatnak „akármit”, mert a felnőttek sem cselekedhetnek soha kizárólag szándékaiktól vezérelve, de maguk választhatnak: labdázni akarnak-e az udvaron, társasjátékot játszanak-e a teremben, bemennek-e a könyvtárba olvasni, Télapóra készülnek-e stb. De azért is *indirekt*, mert a gyerekek öntevékenységre épít. *Nevelés*, mert tartalmát, irányát változtatlanul a nevelő határozza meg. Sokan csak *végletekben* képesek gondolkodni:

vagy autokratán (diktátorként) nevelnek, vagy magukra hagyják a gyermekeket. A megoldás: *tudatos, tervszerű munkával képessé tenni őket, hogy egyre önállóbbak lehessenek.*

AZ EMBEREK érdeklődésében nagyon sokféle különbséget találhatunk. Egyénenként változhat az érdeklődés:

- *köre, terjedelme* (a tanulóknak pl. tervszerű, tudatos munkával kell kialakítani a politikai, közéleti érdeklődést; egyoldalú biológiai: evés, ivás iránti érdeklődésükből kell esetenként kifejleszteni az etikai és intellektuális érdeklődésüket);

- *mélysége* (nagy különbség van abban, hogy valaki szeret sakkozni, vagy szenvedélyesen böngészi is a sakk-szakkönyveket; érdeklik az irodalmi órák, vagy szabad idejében sokat és rendszeresen olvas);

- *intenzitása* (az érdeklődés érzelmi viszonyulással jár együtt. Az érzelem foka szerint az ember érdeklődésének kielégítése érdekében különböző mértékben képes áldozatokat hozni. Ha nagyon érdekli a tanulót egy jó könyv, akkor nem választja helyette a tévénezést.) A legintenzívebb érdeklődések *szenvedélyekké* válhatnak: a játék, az olvasás, de még a tanulás, az ismeretszerzés szenvedélyévé is;

- *mélysége* (az érdeklődés különböző mértékben épül be a személyiségbe);

- és *tartóssága* szerint. (Van, aki az első pillanatban minden iránt érdeklődik, de gyorsan változtatja érdeklődésének tárgyát, irányát.)

Nevelési feladatainkat éppen ezért nem teljesítjük, ha a gyermek spontán érdeklődésének kibontakoztatásához nyújtunk lehetőséget. Akkor sem, ha beérjük érdeklődésének irányításával, fejlesztésével. A nevelésnek az érdeklődés *intenzitását, mélységét és tartósságát* is fokoznia kell. A felszínes, állhatatlan, kapkodó gyermekből elmélyült, kitartó felnőttet kell alakítani. Nem lehet nagyobb sikere egyetlen pedagógusnak sem, mint az, ha később egy művész, egy kiváló tudós, közéleti személyiség úgy nyilatkozik, hogy *osztályfőnöke vagy tanára ébresztette fel benne a szellemi munka, a művészetek stb. iránti érdeklődést* (vö. Szentgyörgyi Albert, Wigner Jenő nyilatkozatait). Ezt viszont csak az érheti el, aki a gyermeki szándékot, esetleg önző akaratosságot (A babával akarok játszani; labdázni akarok) nem téveszti össze az igazi érdeklődéssel.

Az érdeklődés fejlesztése elválaszthatatlan a személyiség tendenciáinak tudatos alakításától. A pszichológiai, szociálpszichológiai művek:

- *énes* (az önkifejtés, az önmegvalósítás, de az önzés, az egocentrikusság törekvései is idetartoznak),

- *társas* (szociális, aszociális és antiszociális törekvések között teszünk különbséget),

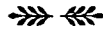
- és *szexuális törekvések* (agresszivitástól a szerelemig) közt tesznek különbséget. Alakulásukat már azért sem bízhatjuk a spontaneitásra, mert ez azt jelentené egyes esetekben, hogy az iskola teremt lehetőségeket az agresszív indulatok, közösségbomlasztó tevékenységek kiélésére [7]. Ez végső soron azt jelentené, hogy a gyermekek fejlődését az iskola a tervszerű nevelés helyett *a véletlenre bízta.*

A SZEMÉLYISÉGLÉLEKTAN szerint az érdeklődés „szilárd viszony az emocionálisan vonzó tevékenységhez” [8], amely a nevelő tudatos tevékenységének hatására válik *szilárddá és szelektívvé.* A felső tagozatos korban lépi át igazán a kíváncsiság küszöbét, akkor alakul ki a technika, a konstruktortevékenység, a sport, de a társadalmi-politikai, a tudományos, technikai, esztétikai érdeklődés, amint ugyanakkor bontakozik ki az ember belső világára, magatartására, erkölcsiségére vonatkozó megismerési vágy is. Kialakulásában *társadalomlélektani tényezők* (környezet) mellett „a családban és az iskolában folyó nevelésnek van döntő jelentősége.” [9]. De csak akkor, ha a nevelő *tudatosan úgy szervezi meg* a gyermekek

tevékenységét, hogy megteremtse számukra a munka, a tanulás, a játék örömeinek átélését. Ha az iskola ehelyett a gyermek csapongó kíváncsisága, rapszódikus kapkodása után kíván kullogni, sohasem fogja megismertetni tanítványaival az alkotó jellegű munkát, érdeklődésüket akarva-akaratlanul primitív szintre szorítja vissza. Ez pedig veszélyes kísérlet, mert valamennyi szakkönyv egyetért abban, hogy az érdeklődés a személyiség világnézetének, jellemének, magatartásának, egész fejlődésének meghatározó tényezője.

IRODALOM

- [1] *Kelendi Gyuláné*: A gyermek szabad ideje és az iskola, MK. 1974. 12. p. 91.
- [2] *Dr. Kerékgyártó Imre*: Pszichológiai ismeretek alkalmazása az intézmények vezetésében. FPI. Bp., 1972. p. 63-64.
- [3] Pszichológiai alapgfogalmak kis enciklopédiája. Bp. 1970. p. 50-54.
- [4] *Kelemen László*: A pedagógiai pszichológia alapkérdései. Bp. Tk. 1970. p. 114.
- [5] *Vö.*: *Kerékgyártó* i. m. tipizálása.
- [6] *Kelemen László*: i. m.: p. 114., *vö.*: *Rubinstein*: Az általános pszichológia alapjai. Bp. 1967. II. 935-939., 972-983., 986-987.
- [7] *Dr. Kozéki Béla*: Bevezetés az iskolapszichológiába. Szfvár, 1972; *vö.* még *dr. Kerékgyártó*: i. m. 2. kiad. Szfvár, 1973.
- [8] *A. G. Kovaljov*: Személyiséglélektan, Bp. 1972. p. 181-190.
- [9] *Uo.*: p. 184.

SZABÓ BALÁZSNÉ

Baja

A funkcionális szemlélet érvényesítése az anyanyelvi nevelésben

A Bajai Tanítóképző Intézet gyakorlóiskolájában 1970 szeptemberében indítottuk meg nyelvtanítási kísérletünket. Kezdetben azt szándékoztunk kipróbálni, mennyiben tudjuk a komplex matematikatanítás korszerű didaktikai elveit a nyelvtanításban adaptálni. A komplex matematikatanítás jó eredményeit látva az volt a kiinduló hipotézisünk, hogy az anyanyelv tanítása is megkedveltethető, csak meg kell találni a megszerettetés módját. Feltételeztük, hogy a sok és gyors információfelvételre kényszerített mai gyermek az ismeretek nagyobb mennyiségét képes elsajátítani, ha azokat nem atomisztikusan egymástól elkülönítve, hanem rendező elvek alapján csoportosítva, egymással összhangban tárjuk elé. Feltételeztük, hogy a rohanó élettempó által a gyermekre háruló önállóság az ismeretszerzésben is használható, s ha lehetőséget biztosítunk a nyelvi tények önálló vizsgálatára, képes a bennük látenszen meglévő összefüggések felfedezésére, s ennek a felfedezésnek az öröme újabb vizsgálódásra motiválja.

Részben a nyelvtanórákon tapasztalt jó munkahangulat, a tanulók nagy többségének érdeklődése anyanyelvünk kérdései iránt, részben a bennük kialakult pozitív személyiségvonások, nem utolsósorban a semmiképp sem lebecsülendő tárgyi tudás arra ösztönöz bennünket, hogy a megkezdett úton haladjunk, ha nem is az eredeti kerékvágásban.